

ID-DIPARTIMENT GHALL-KURRIKULU,
TAGħFLIM TUL IL-ĦAJJA U IMPJEGABILITÀ
It-Taqsima tal-Assessjar Edukattiv

Karta Mudell għall-Iskejjel Primarji 2024

Is-Sitt Sena **IL-MALTI (Il-Fehim mill-Qari u l-Kitba)** **Il-Hin: Siegħa u nofs**

L-Isem: _____

Il-Klassi: _____

Il-Marki	
Il-Fehim mill-Qari	Il-Kitba
_____	_____
30 marka	30 marka

Aqra sew dan li ġej:

- Ikteb ismek, kunjomok u l-klassi.
- Qabel tikteb it-tweġiba, aqra u ifhem sewwa l-mistoqsija.
- Jekk ma tkunx taf tagħti xi tweġiba, ħallihha vojta u kompli l-oħra jn. Imbagħad erġa' ppruvaha fl-aħħar.
- Jekk tieħu żball, ingassah pulit u erġa' ikteb.
- Qis li ma tkalli barra xejn.

Is-suffara u t-tisfir

Fl-1883, Joseph Hudson ḥa sehem f'kompetizzjoni tal-pulizija f'Londra. Kull min ried jieħu sehem f'din il-kompetizzjoni kelli jivvinta xi ḥaġa li biha jiġbed l-attenzjoni tan-nies. Dak iż-żmien, il-pulizija kienu jużaw oġġetti li jċekċku biex jiġbdu l-attenzjoni tan-nies. Hudson rebaħ din il-kompetizzjoni għax ivvinta s-suffara tal-pulizija li għadha tintuża sal-lum il-ġurnata. Huwa għalhekk kelli jiftaħ kumpanija li tipprodu ċi-safar għall-pulizija kollha. B'din l-invenzjoni ġidida tiegħu twaqqfet il-kumpanija Acme Whistle Company f'Birmingham.

Huwa vvinta wkoll l-iżgħar suffara li qatt eżistiet, li ma kinitx akbar minn piżella. Din għadha tintuża llum il-ġurnata minn dawk li jittrenjaw il-klieb. Għalkemm żgħira, il-ħoss ta' din is-suffara huwa qawwi ḥafna u jista' jinstema' sa iktar minn kilometru bogħod.

Aktar tard, Joseph Hudson ivvinta s-suffara tar-referi. Qabel, waqt xi logħba futbol, ir-referi kien ikollu joqgħod ixejjer xi maktur biex iwaqqaf il-logħob, u għalhekk is-suffara ta' Hudson għamlitlu xogħlu aktar faċli. Kif nafu, fil-grawnd ma nisimgħux biss it-tisfira tar-referi. Kultant nisimgħu t-tisfir ferm iktar qawwi tas-supporters ukoll!

Interessanti l-fatt li fl-antik, li wieħed isaffar b'ħalqu kien meqjus bħala xi ḥaġa tal-irġiel biss. Fi żmien meta ma kontx tisma' mužika kif nisimgħuha llum, kienet ḥaġa komuni li tisma' rġiel isaffru melodiji sħaħ. F'xi pajjiżi jemmnu li jekk issaffar, iġġib xorxi ḥażina jew tkun qed tistieden il-ġrieden f'darek!

Iżda s-suffara, għalkemm mhux eżatt bħal dik li vvinta Hudson, ilha teżisti eluf ta' snin u kienet tkun magħmul mill-ghad-dan jew mill-injam. Din kienet tintuża waqt xi

ċerimonji jew inkella għall-gost. L-Eğizzjani tal-antik kellhom sfafar magħmlin mill-bebbux u fil-Greċċa nstabu sfafar magħmlin mill-fuħħar. Ħafna snin ilu, f'Malta wkoll kien jintuża bebbuxu kbir li kienu jgħidlu bronja. Dan kienu jkissrulu t-tarf u jonfħu fi. Kien jaġħmel ħoġ qawwi ħafna u kien jinstema' mar-raħal kollu.

Illum l-aktar suffara komuni mat-tfal hija dik tal-plastik u jekk tidħol il-Belt Valletta waqt il-karnival, żgur li tisma' ħafna tisfir tagħhom!

(Tagħrif miġbur u tradott minn siti differenti fuq l-internet)

Wieġeb il-mistoqsijiet fuq dak li qrajt.

1. Immarka ✓ fil-kaxxa l-vojtnejek jekk is-sentenzi humiex **Veru jew **Falz**.** (4 marki)

		VERU	FALZ
a.	Fl-1883, Joseph Hudson ha sehem f'kompetizzjoni tal-pulizija		
b.	Dak iż-żmien il-pulizija ma kellhom xejn biex jiġbdu l-attenjoni tan-nies.		
c.	L-iżgħar suffara li qatt eżistiet kienet ħafna ikbar minn piżella.		
d.	Is-suffara tar-referee kienet ivvintata wkoll minn Joseph Hudson.		

2. Aqta' linja taħt it-tajba. (2 marki)

(a) Il-ħoġġ tal-iżgħar suffara li qatt eżistiet kien iwassal

- (i) iktar minn metru bogħod.
- (ii) iktar minn nofs kilometru bogħod.
- (iii) iktar minn kilometru bogħod.

(b) Fl-antik, li ssaffar b'ħalqek kien meqjus bħala xi ħaġa

- (i) tat-tfal.
- (ii) tal-irġiel.
- (iii) tax-xjuħ.

3. X'kellu jagħmel Joseph Hudson wara li vvint a s-suffara tal-pulizija? (marka)

4. Qabel dawn l-invenzjonijiet ta' Hudson, x'tip ta' s-fafar oħra kienu jeżistu? (marka)

5. Iddeksrivi kif kienet tkun il-bronja. (marka)

Marka għal twiegħibet mingħajr żbalji fil-kitba: _____ minn marka

Għarfien il-lingwa

6. Minn paragrafu 3, sib u ikteb il-kelma li tfisser l-istess bħal partitarji.

 (2 marki)

7. Mit-3 paragrafu tas-silta, sib u ikteb il-fraži li tintuża biex tfisser li x-xogħol tar-referee sar ehfek.

 (2 marki)

8. Xi tfisser il-kelma ‘komuni’ li nsibu miktuba skura fl-aħħar paragrafu tas-silta?

(marka)

Missieri jitgħallem jaqra

Missieri kien illitterat. Kien jaf il-ħoss ta' xi ittri imma ma kienx jaf jaqra. Kellu xewqa kbira li jitgħallem jaqra mqar bil-Malti. Darba minnhom rajtu juža ħġieġa qadima tan-nuċċali tiegħi li kien sab ġo xi kexxun, u beda južaha bħala lenti biex jaqra xi kliem minn gazzetta. Beda jipprova jispelli u jaqra xi kelma 'l hawn u 'l hemm. L-ikbar diffikultà kien isibha f'dawk il-kelmiet li jkollhom għajnejn (għ) jew akka (h). Ma setax jifhem kif dawn l-ittri kienu ġeneralment bla ħoss u seta' jaqbiżhom hu u jispelli. Imma biż-żmien beda jidra. Bil-ħerqa kbira tiegħi u bis-sapport min-naħha tiegħi beda jitgħallem jaqra iktar mgħaġġġel.

Imma b'dik il-ħġieġa mxellfa tan-nuċċali qadim tiegħi ma setax jaqra tajjeb. Issuġġerejtlu jagħmel nuċċali iżda ma tħajjar. Għalhekk, l-ewwel darba li dħalt il-Belt, xtrajtlu lenti apposta għall-qari. Kienet lenti tonda, xi ftit iżgħar minn plattina, bi frejm tal-metall u maqbad tal-metall ukoll. B'dik il-lenti tellajtu l-ġenna għax issa seta' jaqra ħafna aħjar. Bdejt nisilfu l-kotba tal-Malti li kont nuža l-iskola u kien jieħu gost jaqrahom u jipprattika fuqhom. Għall-bidu kien jehel f'xi kelma tqila u jitlobni naqrahielu, iżda maż-żmien dara jaqra bla ma joqgħod jistaqsini xejn. Imbagħad għadda għal kotba oħrajn li qabel kien biss iħares lejn il-qoxra tagħhom.

Fl-aħħar irnexxieli nipperswadih li n-nuċċali kien ħafna iktar komdu għall-qari minn dik il-lenti li kien juža. U n-nuċċali għamlu u mar tajjeb. Aktar tard bdejna nixtru xi gazzetta bil-Malti u kien jaqra ftit kuljum meta jiġi mix-xogħol. Kien jinteressawh l-iktar il-ġrajjiet kurrenti u, bejn dak li jisma' fuq ir-radju u dak li jaqra fil-gazzetti, kien

ikun jaf x'inhu jiġri. Mhux l-ewwel darba li kien jagħmilli xi mistoqsija bid-dahka biex jara x'naf jien. Niftakar darba staqsieni min kien il-President tan-Nigerja. Jien ma kellix ideia u hu kien pront qalli, "Sir Abubakar Tafewa Balewa". Jien ħsibtu vvintu dan l-isem stramb hu, biex jiċċajta, imma hu kien pront urihuli stampat fil-gazzetta.

(Addattata minn: Mill-Ġnejna ta' Tfuliti ta' Carmel G. Cauchi)

1. Aqta' sing taħt it-tweġiba t-tajba. (3 marki)

- a. Missier l-awtur kien jipprova jaqra bi ħġieġa qadima li kien sab (fuq xkaffa, f'kexxun, fuq mejda).
- b. Din il-ħġieġa beda jużaha biex jaqra xi kliem minn (gazzetti, kotba, rivisti).
- c. Imma mbagħad beda juža (ħġieġa, karta, lenti) apposta għall-qari.

2. Qabel il-kolonna skont is-silta. (2 marki)

1.	Għall-ewwel, il-missier beda jsibha diffiċli		seta' jaqra ħafna aħjar.
2.	Bil-lenti l-ġdida		kien ikun jaf x'inhu għaddej fid-dinja.
3.	Wara beda jaqra kotba oħrajn li		jaqra kliem li jkollhom għajn (għ) u akka (h).
4.	Kien jinteressa ruħu wkoll fi ġrajjet kurrenti u		qabel kien biss iħares lejn il-qoxra tagħhom.

3. Kompli dawn is-sentenzi fi kliemek skont dak li qrājt fis-silta. (3 marki)

- a. Għall-bidu, il-missier ma setax jaqra tajjeb għax

b. Għall-bidu l-missier kien jitlob lit-tifel jaqralu xi kelma għax

_____.

c. Il-missier beda jagħmel xi mistoqsijiet lit-tifel sabiex

_____.

Marka għal twiegħibet mingħajr żbalji fil-kitba: _____ minn marka

II-Metalingwa

4. Imla l-vojt skont il-kuntest. (2 marki)

Il-missier ma kienx jaf jaqra u jikteb. Huwa beda _____ (l-imperfett tal-verb
għallem) jaqra bil-mod il-mod anki permezz ta' lenti li _____ (kelma waħda
minflok l-iben tiegħu) xtralu apposta. Imbagħad, il-missier beda jilbes nuċċali u
_____ (pronom meħmuż mal-particella bi) ħassu iktar komdu jaqra. Fil-fatt
kuljum kien jaqra ħafna affarrijiet _____ (particella bħal magħquda mal-artiklu)
gazzetti biex ikun jaf x'inhu għaddej.

5a. Daħħal il-virgoletti (") fejn meħtieġ f'din is-sentenza.

L-iben qal lill-missier, Jekk tixtri nuċċali tkun tista' taqra aħjar. (marka)

b. Daħħal il-parentesi () fejn meħtieġ f'din is-sentenza.

Sir Abubaker Tafewa Balewa 1912-1966 kien il-President tan-Niġerja.

(marka)

6. Aqta' linja taħt il-kelma t-tajba minn dawk li hemm fil-brackets. (2 marki)

a. Il-missier qara (tliet / tlett) kotba f'xahar.

b. L-*għajn* u l-*akka* kien (*jħawduh* / *jħawwduh*) għax huma ittri bla tħoss.

IL-KITBA

(30 marka)

Kitba ta' Direzzjoni

(10 marki)

Student ġdid fil-klassi tiegħek qallex li għadu kemm ġie joqgħod fl-istess raħal tiegħek. Xtaq li kultant, wara l-iskola, jibda jmur sal-grawnd tar-raħal u għalhekk talbek tiktiblu d-direzzjonijiet biex mill-iskola jasal hemm.

Ikteb dawn id-direzzjonijiet f'madwar 50 kelma hawn taħt:

Agħżel titlu WIEħED minn dawn it-tnejn u ikteb bejn 140 u 200 kelma fuqu.

B. Il-Kitba ta' Rakkont

(20 marka)

- Ikteb rakkont dwar meta sibt ruħek fuq għżira f'nofs ta' baħar.

JEW

2. Kitba ta' djalogu

Kellek l-okkażjoni li żżur dar tal-anzjani u tqatta' ftit tal-ħin tiddjaloga ma' wieħed/waħda mill-anzjani. Kompli dan id-djalogu.

Anzjan/anzjana: Bonġu. Ĝejt tarana ftit? Spiċċajt mill-iskola?

Mario/Maria: Iva, ilni biex niġi s'hawn ħa ngħidu kelmtejn. L-ghalliema din issena qaltilna li meta nispiċċaw l-iskola għandna...

Jekk trid, aghmel il-pjan tar-rakkont/ tad-djalogu li għażilt fl-ispazju t'hawn taħt.

Kitba _____ (*Ikteb 1 jew 2*)

Ir-Rakkont jew id-Djalogu.

Ikteb bejn 140 u 200 kelma. Ikteb čar u bla žbalji.

Tmiem il-Karta